

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

TEINE OSAKOND

OTSUS

Kaebus nr 46173/18

M. A.

vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (teine osakond), olles 26. novembril 2019 kokku tulnud komiteena, kuhu kuuluvad

esimees Ivana Jelić,

kohtunikud Julia Laffranque,

Arnfinn Bårdsen

ja *osakonna sekretäri asetäitja* Hasan Bakırcı,

võttes arvesse 2. oktoobril 2018 esitatud eespool nimetatud kaebust,

olles pidanud nõu, tegi järgmise otsuse.

ASJAOLUD JA MENETLUS

1. Kaebaja M. A. on Usbekistani kodanik. Esimees rahuldab kaebaja taotluse jätta tema isik avalikustamata (47. reegli lõige 4). EIK-is esindas teda Tallinna advokaat L. Laanpere.

2. Eesti Vabariiki (edaspidi: riik) esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

3. 20. aprillil 2018. aastal teavitati riiki kaebaja kaebustest artiklite 3 ja 13 alusel niivõrd, kui võrd viimane käsitleb aega ja vahendeid lahkumisettekirjutuse vaidlustamiseks, ning ülejäänud kaebus tunnistati kohtureeglite 54. reegli lõike 3 kohaselt vastuvõetamatuks.

A. Kohtuasja asjaolud

4. 16. novembril 2016. aastal saabus kaebaja Venemaalt Eestisse, ületades ebaseaduslikult riikidevahelist ajutist kontrolljoont. Samal päeval esitas ta suulise taotluse rahvusvahelise kaitse saamiseks.

5. Pärast kaebaja suhtes taustakontrolli tegemist erinevate andmebaaside alusel, tema küsitlemist, tema telefoni ja Facebooki konto kontrollimist, Usbekistanis valitseva olukorra analüüsimist ning kaebaja suhtes antud Kaitsepolitsei ohuhinnanguga tutvumist otsustas Politsei- ja Piirivalveamet (edaspidi: PPA) 5. mail 2017. aastal talle rahvusvahelist kaitset mitte anda. PPA põhjendas otsust sellega, et kaebaja ei vasta pagulase tunnustele. Leiti, et ta põhimõtteliselt täidab rahvusvahelise kaitse saamise kriteeriume, kuna arvatavate seoste tõttu Hizb ut-Tahriri liikumisega (mis on Usbekistanis keelatud) võidakse teda Usbekistanis piinata ja eluohtlikesse tingimustesse vangistada. Kuid PPA ei andnud kaebajale täiendavat kaitset, sest arvati, et ta kujutab

endast ohtu avalikule korrale ja riigi julgeolekule tema arvatavate seoste tõttu Hizb ut-Tahriri liikumisega ning tema huvi tõttu Süüria sõja vastu.

6. PPA otsus vaadati läbi kõigis kolmes kohtuastmes (Tallinna Halduskohtus, Tallinna Ringkonnakohtus ja Riigikohtus).

7. 1. oktoobri 2018. aasta otsusega jättis Riigikohus kaebaja kaebuse õigusküsimustes rahuldamata. Riigikohtu hinnangul oli tõendatud tema seotus Hizb ut-Tahriri liikumisega või vähemalt see, et ta toetas Hizb ut-Tahriri propageeritavaid vaateid. Neil põhjustel ei kvalifitseerunud ta pagulasena. Tema võimalikku karistust Usbekistanis tema seoste tõttu Hizb ut-Tahriri liikumisega ei saa pidada tagakiusamiseks poliitilistel või usulistel alustel, vaid pigem karistuseks riigisisese õiguse rikkumise eest. Samas leidis Riigikohus, et põhimõtteliselt vastab kaebaja täiendava kaitse andmise kriteeriumitele, sest Usbekistani naastes saaks ta tõenäoliselt väärkohtlemise osaliseks, arvestades tema arvatavaid seoseid usulise äärmusrühmitusega. Kuid muu hulgas Eesti Kaitsepolitsei esitatud materjalidele tuginedes jõudis Riigikohus järeldusele, et kaebaja kujutab endast ohtu avalikule korrale ja riigi julgeolekule. Sellistel asjaoludel on põhjendatud kaebajale täiendavat kaitset mitte anda.

8. Pärast Riigikohtu otsust tegi PPA 1. oktoobril 2018. aastal kaebajale lahkumisettekirjutuse. Selles seisis, et kaebaja saadetakse välja Venemaale ja tema suhtes kehtestatakse viieaastane Eestisse sissesõidu keeld. Lahkumisettekirjutus kuulus kohesele sundtäitmisele. Samuti oli selles kirjas, et ettekirjutuse võib Tartu Halduskohtus vaidlustada.

9. Samal päeval viidi kaebaja Rakvere politseijaoskonda, kus ta hävitas oma passi ja esitas uue taotluse rahvusvahelise kaitse saamiseks.

10. 2. oktoobril 2018. aastal esitas kaebaja kohtureeglite 39. reegli alusel taotluse ning samal päeval otsustas EIK kohaldada esialgset õiguskaitset ja keelata kaebaja väljasaatmine Venemaale kuni EIK-is toimuva menetluse lõpuni.

11. 4. oktoobril 2018. aastal võttis kaebaja rahvusvahelise kaitse saamiseks esitatud uue taotluse tagasi ning 15. oktoobril 2018. aastal lõpetas PPA asjaomase menetluse.

12. 11. oktoobril 2018. aastal esitas kaebaja 1. oktoobri 2018. aasta lahkumisettekirjutuse tühistamiseks kaebuse.

13. 16. oktoobril 2018. aastal tühistas PPA 1. oktoobri 2018. aasta lahkumisettekirjutuse. Seejärel muutis kaebaja halduskohtusse esitatud kaebust ja palus tunnistada lahkumisettekirjutus õigusvastaseks.

14. 30. oktoobril 2018. aastal tegi PPA kaebaja suhtes uue lahkumisettekirjutuse. Sellega kohustati kaebajat Eestist lahkuma ja selles märgiti, et lahkumisettekirjutus kuulub kohesele sundtäitmisele. Selles ei täpsustatud riiki, kuhu kaebaja välja saadetakse. Ettekirjutuse sundtäitmine peatati EIK-i kohaldatud esialgse õiguskaitse tõttu. Seejärel muutis kaebaja halduskohtusse esitatud nõuet ja palus 30. oktoobri 2018. aasta lahkumisettekirjutus tühistada.

15. Teadmata kuupäeval lahkus kaebaja Eestist. 23. jaanuaril 2019. aastal teavitas kaebaja esindaja sellest Tallinna Halduskohtu.

16. 5. veebruaril 2019. aastal palus riik 39. reegli alusel kohaldatud esialgne õiguskaitse tühistada põhjusel, et kaebaja oli Eestist lahkunud. Pärast kaebaja esindajalt (kes teatas, et kaebaja viibib Saksamaal) selgituste saamist otsustas EIK 19. veebruaril 2019. aastal esialgse õiguskaitse tühistada.

17. 20. märtsil 2019. aastal tühistas Tallinna Halduskohtus 30. oktoobri 2018. aasta

lahkumisettekirjutuse. Halduskohtu hinnangul oli ettekirjutus õigusvastane, sest selles ei nimetatud riiki, kuhu kaebaja oleks välja saadetud. Halduskohus leidis, et riigi nimetamine on oluline, et puudutatud isik saaks tõhusalt kasutada õiguskaitsevahendeid väljasaatmise vältimiseks. Kuigi ettekirjutuses seda ei nimetatud, märkis halduskohus, et PPA avaldusi ja lahkumisettekirjutuse sundtäitmist puudutavat regulatsiooni arvestades võis kaebajat välja saata üksnes Venemaale. Lisaks rikuti ettekirjutuse tegemisel menetluseeskirju ehk kaebajat ei kuulatud ära, tal ei olnud võimalik esitada vastuargumente oma Venemaale väljasaatmisele ja samuti ei olnud tal võimalik avaldada oma eelistust selle suhtes, millisesse kolmandasse riiki ta välja saata. Halduskohtu hinnangul ei olnud PPA väljasaatmise võimalikkust kohaselt hinnatud. Halduskohus märkis, et kuigi puudub vaidlus selle üle, et kaebajat ei saa välja saata otse Usbekistani, ei ole halduskohus veendunud, et PPA hindas piisavalt kaebaja ohutust Venemaal. Halduskohus ei nõustunud PPA-ga, et asjaolust, et Interpol kaebajat taga ei otsinud, saab järeldada, et Usbekistan ei tunne tema vastu huvi. Samuti ei nõustunud halduskohus väitega, et kaebaja saaks oma Venemaal viibimise seaduslikuks muuta. Halduskohus ei olnud ka veendunud, et Venemaa ei saada kaebajat välja, kui Usbekistan seda taotleb. Lisaks leidis halduskohus, et sama ettekirjutusega kohaldatud sissesõidukeeld ei olnud piisavalt põhistatud. Viimaseks märkis halduskohus, et kuna kaebaja ei viibinud otsuse tegemise ajal Eestis, puudus vajadus esialgse õiguskaitse järele. Kui kaebaja naaseb enne kohtuotsuse jõustumist Eestisse ja PPA alustab tema väljasaatmise menetlust, võib ta sellist õiguskaitset taotleda.

18. Kohtuotsus jõustus 23. aprillil 2019. aastal, mil edasikaebamise tähtaeg möödus, ilma et kumbki pool oleks apellatsioonkaebust esitanud.

19. 22. mail 2019. aastal teavitas riik EIK-i, et Saksamaa plaanib kaebaja Eestisse tagasi saata 26. juunil 2019. aastal. Seda aga ei juhtunud, sest kaebaja lahkus Saksamaalt enne seda kuupäeva. 28. augustil 2019. aastal teavitas kaebaja esindaja EIK-i, et kaebaja elab Prantsusmaal.

KAEBUSED

20. Kaebaja kaebas konventsiooni artikli 3 alusel, et teda Venemaale välja saates saadaks viimane ta edasi Usbekistani, kus ta saaks väärkohtlemise osaliseks. Ühtlasi kaebas ta artikli 13 alusel, et talle ei olnud kättesaadav tõhus õiguskaitsevahend seoses tema kaebusega artikli 3 alusel, kuna pärast Riigikohtu 1. oktoobri 2018. aasta otsust alustasid ametivõimud kohe tema väljasaatmist, andmata talle mõistlikku võimalust vaidlustada lahkumisettekirjutus, millega nähti ette tema väljasaatmine Venemaale.

ÕIGUSKÜSIMUSED

21. Kaebaja kaebas kaudse tagasisaatmise ohu üle Venemaalt Usbekistani ja selle üle, et tal puudus võimalus lahkumisettekirjutust tõhusalt vaidlustada. Ta väitis, et EIK-il on põhjust tema kaebuste menetlemist jätkata. Ta võidakse tagasi saata Eestisse, kus endiselt esineb Venemaale väljasaatmise oht, sest PPA võib igal ajal teha uue kohesele sundtäitmisele kuuluva lahkumisettekirjutuse.

22. Riik palus EIK-il leida, et kaebaja on ohvri staatusest ilma jäänud, sest 20. märtsil 2019. aastal tühistas Tallinna Halduskohus lahkumisettekirjutuse. Ühtlasi juhtis riik tähelepanu asjaolule, et kaebaja ei viibinud enam Eestis. Kui PPA peaks

otsustama teha uue lahkumisettekirjutuse, tuleb seda teha kooskõlas viidatud Tallinna Halduskohtu otsuses nimetatud juhustega. Sellisel juhul on kaebajal jälle õigus ettekirjutus kohtus vaidlustada ja taotlema esialgse õiguskaitse kohaldamist.

23. EIK kordab kohe alguses, et konventsiooniosalistel on väljakujunenud rahvusvahelise õiguse ja nende lepinguga võetud kohustuste, sealhulgas konventsiooni alusel õigus otsustada välismaalaste riiki sisenemise, riigis elamise ja riigist väljasaatmise üle (vt näiteks *Üner vs. Madalmaad* [suurkoda], nr 46410/99, punkt 54, EIK 2006-XII). Kui aga konventsiooniosaline saadab välismaalase välja, võib see rikkuda artiklit 3 ning see riik võib olla konventsiooni alusel vastutav, kui on tõendatud, et on alust arvata, et kõnealune isik võib väljasaatmise korral seista silmitsi tõelise ohuga saada sihtriigis konventsiooni artikliga 3 vastuolus oleva kohtlemise osaliseks. Nendel asjaoludel tuleneb artiklist 3 kohustus kõnealust isikut sellest riigist mitte välja saata (vt muu hulgas *Saadi vs. Itaalia* [suurkoda], nr 37201/06, punktid 124–125, EIK 2008, ning *J. K. jt vs. Rootsi* [suurkoda], nr 59166/12, punkt 79, 23. august 2016).

24. Samuti kordab EIK põhimõtet, mille järgi ei mõjuta välismaalase kaudne tagasisaatmine konventsiooniosalise vastutust ehk see riik peab kooskõlas väljakujunenud kohtupraktikaga tagama, et kõnealust isikut ei ohusta tõeline risk saada päritoluriiki tagasisaatmise korral artikliga 3 vastuolus oleva kohtlemise osaliseks. Tagasisaatmist ellu viiva riigi asi on tagada, et vahepealne riik pakub piisavalt tagatist vältimaks kõnealuse isiku saatmist oma päritoluriiki ilma seal esinevaid ohte hindamata (vt *Hirsi Jamaa jt vs. Itaalia* [suurkoda], nr 27765/09, punktid 146–147, EIK 2012).

25. Kui väljasaatmine ei ole veel aset leidnud, on oluline kuupäev sellise väljasaatmisega seotud riskide hindamiseks EIK menetluse aeg (vt *Chahal vs. Ühendkuningriik*, 15. november 1996, punkt 86, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V).

26. Käesoleva kohtuasja asjaolude juurde tulles märgib EIK, et 20. märtsil 2019. aastal tühistas Tallinna Halduskohus 30. oktoobri 2018. aasta lahkumisettekirjutuse. Tallinna Halduskohus leidis, et kuigi PPA ei nimetanud riiki, kuhu kaebaja oleks välja saadetud, sai kaebajat asja konteksti järgi saata vaid Venemaale. Seejärel leidis halduskohus, et PPA ei hinnanud kohaselt seda, kas kaebaja väljasaatmisega Venemaale oleks kaasnenud oht, et kaebaja saadetakse edasi Usbekistani, kus teda oleks võidud väärkohelda. Halduskohus ei nõustunud PPA oletusega, et Usbekistani ametivõimud olid tõenäoliselt kaotanud huvi kaebaja vastu ja et kaebaja oleks saanud oma Venemaal viibimise seaduslikuks muuta. Siinkohal märgib EIK, et praegu ei ole kaebaja suhtes kehtivat väljasaatmisotsust, mida saaks täita.

27. Olenemata lahkumisettekirjutuse tühistamisest on fakt see, et kaebajale ei antud varjupaika ega täiendavat kaitset Eestis. Ta on Eestist lahkunud, suundudes esmalt Saksamaale ja seejärel Prantsusmaale. Ei ole välistatud, et PPA teeb kaebaja suhtes uue sundtäitmisele kuuluva lahkumisettekirjutuse ja kavatseb selle täide viia, kui kaebaja peaks Eestisse naasma või kui ta peaks Eestisse tagasi saadetama. Kuid sellises olukorras võiks kaebaja, nagu ta seda praeguses asjaski tegi, vaidlustada uue võimaliku lahkumisettekirjutuse riigi kohtutes. EIK rõhutab, et olukorras, kus riigisisese õiguse alusel saab lahkumisettekirjutust vaidlustada riigi kohtus, tuleb selliste otsuste subjektidele, kes kavatsevad seda õigust kasutada, anda piisavalt aega ja võimalusi selle tegemiseks.

28. Arvestades, et kaebaja ei viibi enam Eestis ja et praegu ei ole tema suhtes täitmisele pööratavat lahkumisettekirjutust, ei ole praegu ohtu, et teda võidakse allutada

konventsiooni artikliga 3 keelatud kohtlemisele.

29. Eespool toodust tulenevalt leiab EIK, et ei ole enam põhjendatud kaebuse läbivaatamist jätkata. Lisaks on EIK veendunud, et konventsioonis ja selle protokollides sätestatud inimõiguste järgimine ei nõua praegu EIK-ilt kaebuse läbivaatamise jätkamist (artikli 37 lg 1 lõpp).

30. EIK viitab veel konventsiooni artikli 37 lõikele 2, mis võimaldab EIK-il taastada kaebuse kohtuasjade nimistus, kui ta peab seda asjaoludest tulenevalt õigustatuks.

31. Eeltoodust juhindudes on põhjendatud selle asja kustutamine kohtuasjade nimistust.

Sellest lähtudes EIK ühehäälselt

otsustab kaebuse kohtuasjade nimistust kustutada.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 19. detsembril 2019. aastal.

Hasan Bakırcı
Sekretäri asetäitja

Ivana Jelić
Esimees